

การถ่ายทอดนาฏกรรมโขนผ่านเทคโนโลยีสู่สถานศึกษา

The Dramatic Khon Transference Via Technology to School

ปัทมา วัฒนบุญญา¹

Pattama Wattanaboonya

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การถ่ายทอดนาฏกรรมโขนผ่านเทคโนโลยีสู่สถานศึกษา ผู้วิจัย มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ข้อ คือ 1. เพื่อถ่ายทอดความรู้การฝึกหัดการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางลอย โดยใช้เทคโนโลยีช่วยสอนในรายวิชานาฏศิลป์ให้กับนักเรียนโรงเรียนวัดเศวตฉัตร 2. เพื่อจัดการเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์โดยใช้สื่อการสอน มัลติมีเดียในระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 1-6 3. เพื่อส่งเสริม อนุรักษ์ เผยแพร่ การแสดงโขน และปลูกจิตสำนึกความเป็นไทยให้กับนักเรียนโรงเรียนวัดเศวตฉัตรและเยาวชน โดยรอบ ผลการวิจัยพบว่า 1. การถ่ายทอดความรู้การฝึกหัดการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางลอย โดยใช้เทคโนโลยีช่วยสอนวิชานาฏศิลป์ให้กับนักเรียนโรงเรียนวัดเศวตฉัตร มีกระบวนการถ่ายทอดแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 เล่าเรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางลอย ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ให้นักเรียนได้ทราบเรื่องราวโดยย่อ ขั้นที่ 2 แนะนำตัวละคร เรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางลอย ผ่านการ์ตูนแอนิเมชัน ขั้นที่ 3 ฝึกปฏิบัติทำโขนเบื้องต้นจำนวน 7 ท่า และฝึกทำตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ ตัวลิง ผ่านการ์ตูนแอนิเมชัน และขั้นที่ 4 แสดงผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนหลังจากได้รับการถ่ายทอด โดยใช้เทคโนโลยี 2. การจัดการเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์โดยใช้สื่อการสอนมัลติมีเดียระดับประถมศึกษา ชั้นปีที่ 1-6 แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 จัดการเรียนการสอนให้กับระดับประถมศึกษาปีที่ 1-3 โดยใช้สื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่องการฝึกปฏิบัติทำโขนเบื้องต้น 7 ท่า เพื่อมุ่งพัฒนาทักษะทางร่างกาย อารมณ์และจิตใจ ส่วนที่ 2 จัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา ปีที่ 4-6 โดยใช้สื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่องการฝึกปฏิบัติทำโขนเบื้องต้น

---

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์สาขาวิชานาฏศิลป์ศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

จำนวน 7 ท่า และการฝึกท่าตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ ตัวลิง มุ่งพัฒนาทักษะทางสติปัญญา ได้แก่ ความรู้ และความจำ และ 3.เมื่อนักเรียนโรงเรียนวัดเศวตฉัตรและเยาวชน โดยรอบได้รับการฝึกหัดการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางลอย ของกรมศิลปากร โดยใช้เทคโนโลยีช่วยสอนวิชานาฏศิลป์แล้วทำให้นักเรียนได้รับความรู้และเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริม อนุรักษ์ เผยแพร่ การแสดงโขนและปลูกจิตสำนึกความเป็นไทยได้อย่างเข้าใจมากยิ่งขึ้น โดยจะเห็นได้จากการแสดงผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้น ผลการตอบแบบสอบถามก่อนและหลังได้รับการถ่ายทอดด้วยเทคโนโลยี พบว่า คะแนนหลังได้รับการถ่ายทอดสูงกว่าคะแนนก่อนได้รับการถ่ายทอดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลของแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน หัวข้อ การแสดงโขน ตัวละคร บทบาทหน้าที่ ปรัชญาแนวคิด และคุณค่าในเรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางลอย อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.42) และผลของแบบสอบถามความคิดเห็นของอาจารย์หัวข้อ การแสดงโขน ตัวละคร บทบาทหน้าที่ ปรัชญาแนวคิด และคุณค่า ในเรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางลอย อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.87)

คำสำคัญ: การถ่ายทอด เทคโนโลยี นาฏกรรมโขน สถานศึกษา

Abstract

The research on the Dramatic Khon Transference Via Technology to School aimed to 1) transfer knowledge and practice of Khon performance on Ramayana in the episode of Nang Loy by using technology in teaching Sawettachat School students in Performing Arts subject, 2) teach Performing Arts subject with multimedia in Grade 1-6, and 3) support, maintain, spread Khon performance and cultivate the pride of being Thai to students at Sawettachat School and teenagers in communities. The results found that 1) the transference of knowledge and practice of Khon performance on Ramayana in the episode of Nang Loy by using technology in teaching Performing Arts subject for Sawettachat School students was divided into 4 steps: Step 1 telling story of Ramayana in the episode of Nang Loy through

electronic media for students to know briefly about the concept of the story, Step 2 introduce the characters of Ramayana in the episode of Nang Loy via animation, Step 3 practise 7 basic Khon postures and practise doing the postures of hero, heroine, giant and monkey in animation, Step 4 show the accomplishment of students by using technology; 2) teaching Performing Arts subject with multimedia for Grade 1-6 was divided into two parts: Part 1 teaching Performing Arts subject for Grade 1-3 levels with multimedia about practising 7 basic Khon postures and practice doing the postures in order to develop the physical, mental and emotional skills, and Part 2 teaching Performing Arts subject for Grade 4-6 levels with multimedia about practising 7 basic Khon postures and practice doing the postures emphasised the development of intelligence qualities, which are knowledge and memory; and 3) after Sawettachat School students and teenagers in community had been trained to play Khon performance on Ramayana in the episode of Nang Loy with technology, students became part of supporting, preserving, spreading and comprehending in creating the pride of being Thai. It can be seen from the better result and be able to answer questionnaire after getting trained and acknowledged by technology, which found out that the scores after being transferred the knowledge was higher than beforehand, which was statistically significant at the level of .05, and the result of students' opinion from questionnaire towards playing Khon, characters, roles, philosophic thoughts, and value of Ramayana was in the high level ($\bar{X} = 4.35$, S.D.= 0.42). The result of teachers' opinion from questionnaire towards playing Khon. characters, roles, philosophic thoughts and value of Ramayana, was in the high level ($\bar{X} = 4.23$, S.D.= 0.87)

Keywords: Transference, Technology, Dramatic Khon, School

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นรากฐานในการนำพามนุษย์ให้มีความรู้ความสามารถอันเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ แต่ในสภาพปัจจุบันประเทศไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน เทคโนโลยีและการสื่อสารเป็นอีกด้านหนึ่งที่มีความสำคัญต่อระบบการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ให้มีความทันสมัย ตอบโจทย์การปฏิรูปการศึกษาของภาครัฐตามนโยบายการขับเคลื่อน การดำเนินงานขององค์กรหลักและหน่วยงานทางการศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ สอดคล้องและขยายผลตามแนวนโยบายเรื่องการนำระบบ ICT เข้ามาใช้จัดการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรมและกว้างขวางขึ้น โดยใช้สื่อการสอนกระตุ้นผู้เรียนสร้างแรงจูงใจ อีกทั้งผู้เรียนได้ทักษะชีวิตสามารถเรียนรู้และใช้ชีวิตอยู่ในโลกที่ไร้พรมแดนได้อย่างมีคุณภาพ

ปัจจุบันเทคโนโลยีที่ก้าวล้ำนำสมัยได้เข้ามามีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์ โดยเฉพาะเทคโนโลยีทางด้านคอมพิวเตอร์ที่ได้เข้ามามีส่วนในการทำงานทุกด้านตั้งแต่งานด้านบันเทิงจนไปถึงงานด้านวิชาการ ซึ่งรวมไปถึงการศึกษาที่ได้นำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาประยุกต์ใช้ในการจัดทำสื่อการสอน โดยใช้ประโยชน์จากความสามารถของคอมพิวเตอร์ในการแสดงผลของข้อความ เสียง และภาพ รวมไปถึงภาพเคลื่อนไหวได้ มารวมอยู่ในรูปแบบมัลติมีเดีย โดยคอมพิวเตอร์นำเอาข้อความ ภาพ และเสียงในรูปแบบต่าง ๆ มาบันทึกไว้ในรูปข้อมูลดิจิทัล แล้วนำข้อมูลนั้นมาแปลงกลับแสดงผลเป็นข้อความและภาพทางจอภาพ เสียงทางลำโพง ผสมผสานกันพร้อมกับควบคุมการแสดงผลของสื่อเหล่านั้น โดยซอฟต์แวร์ (Software) หรือโปรแกรมสั่งงานคอมพิวเตอร์ (Program) ทำให้สื่อเหล่านั้นมีลักษณะพิเศษขึ้น มีพลังในการสื่อสารอย่างมีชีวิตชีวามากกว่าที่เกิดจากการใช้อุปกรณ์อื่น ๆ (พรพิไล เลิศวิชา, 2544, น.21)

การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สามารถทำได้หลากหลายวิธี การแสดงศิลปวัฒนธรรมก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะทำให้การพัฒนาทักษะชีวิตของมนุษย์มีความสมบูรณ์และสมดุล

โขนเป็นนาฏกรรมชั้นสูงของไทยที่มีไว้สำหรับพระมหากษัตริย์ ถือเป็นเครื่องราชูปโภคส่วนพระองค์อย่างหนึ่งและจัดเป็นมหรสพหลวงในการเล่นต้องห้ามมิให้ประชาชนทั่วไปจัดเล่นจัดแสดง กำหนดให้จัดแสดงเฉพาะราชสำนักในงานพระราชพิธีหลวงมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ต่อมาได้ทรงอนุญาตให้เจ้านายและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มีการฝึกหัดโขนขึ้น ซึ่งได้ครูละครหลวงจากสมัยอยุธยาส่งผ่านมายังกรุงธนบุรี และมาถึงต้นรัชกาลแห่งกรุงรัตนโกสินทร์จนสืบทอดกันมาถึงปัจจุบันรัชสมัยรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 บ้านเมืองอยู่ในสภาพที่พระมหากษัตริย์จะต้องบำรุงขวัญกำลังใจประชาชนและเป็นการรวบรวมเอกสาร ด้านวรรณกรรมที่ใช้ในการแสดงโขนละคร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้รับสั่งให้กวีในราชสำนักรวบรวมบทละครเรื่องรามเกียรติ์ที่สูญหายไปในครั้งนี้เสียกรุง พ.ศ. 2310 มาเพื่อรวบรวมให้เรื่องรามเกียรติ์ที่ใช้เล่นโขนละครมีความสมบูรณ์ครบ รัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงโปรดมหรสพต่าง ๆ ทรงเห็นว่าเป็นการละเล่นที่เป็นเรื่องไร้สาระไม่เกิดประโยชน์ต่อบ้านเมืองไม่สอดคล้องกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ถือเป็น การบำรุงบำเรอตนเอง โขนหลวงจึงซบเซาลง สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าพระยาเทเวศวงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว.หลาน กุญชร) ได้เข้าบัญชาการกรมมหรสพได้ทำการฟื้นฟูโขนหลวงขึ้นใหม่ โดยให้ครูละครในและนางในที่ยังเหลืออยู่มาเป็นครูผู้ฝึกหัดส่งผลให้ละครในเข้ามามีบทบาทในการแสดงโขน กล่าวคือ การรำใช้บทตามบทร้อง รำเพลงซ้ำเพลงเร็วเช่นเดียวกับบทละครในและมีการเปลี่ยนแปลงให้ผู้แสดงที่เป็นเทพบุตรเทพิดา มนุษย์ชาย-หญิง สวมเครื่องประดับศีรษะไม่ต้องใส่หัวโขนปิดหน้าตลอดจนมีการใช้ผู้หญิงเข้าร่วมแสดงโขนด้วย นอกจากนี้ยังคงรักษาประเพณีเดิมไว้โดยมีการพากย์-เจรจา และขับร้องแทนผู้เล่น ยกเว้นตัวฤๅษีและตัวตลกจะเป็นบทผู้เจรจาเอง (ธนิต อยู่โพธิ์, 2534, น.74-75)

การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระศิลปะ วิชานาฏศิลป์ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความสำคัญในการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีบทบาทในกิจกรรมที่ผู้สอนได้ออกแบบขึ้นทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน โดยผู้วิจัยได้ออกแบบและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่ใช้เทคโนโลยีช่วยสอน ซึ่งในการพัฒนาผู้เรียนวิชานาฏศิลป์ในปัจจุบันนี้ จำเป็นต้องสร้างแบบเรียนในการถ่ายทอดเนื้อหาการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความสามารถในการปฏิบัติควบคุม

ไปกับการเรียนโดยใช้สื่อมัลติมีเดีย ดังนั้นการนำนาฏกรรมโขนอันเป็นศิลปะชั้นสูงของไทย มาถ่ายทอดผ่านเทคโนโลยีสู่สถานศึกษา เรื่อง รามเกียรติ์ ตอน นางลอย ให้กับนักเรียน โรงเรียนวัดเศวตฉัตรและเยาวชนโดยรอบ ซึ่งในการถ่ายทอดความรู้ครั้งนี้ นำเนื้อหา ของการฝึกหัดโขนเบื้องต้นในรูปแบบบทเรียนมัลติมีเดียการ์ตูนแอนิเมชั่น เน้นฝึกทักษะ ทางร่างกาย ทักษะทางอารมณ์จิตใจและสติปัญญา นอกจากนี้ยังเป็นการฝึกความอดทน ระเบียบวินัย บทบาทหน้าที่และความสามัคคีในหมู่คณะ ส่งเสริมให้นักเรียนและเยาวชน ได้หันกลับมาสนใจฝึกโขนและร่วมแสดง ทำให้โขนเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของ ผู้คนในสังคมยุคแห่งเทคโนโลยีได้อย่างกลมกลืน สามารถสืบต่อให้ชนรุ่นหลังได้รู้จักและ สืบทอดต่อไปอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อถ่ายทอดความรู้การฝึกหัดการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางลอย โดยใช้เทคโนโลยีช่วยสอนในรายวิชานาฏศิลป์ให้กับนักเรียนโรงเรียนวัดเศวตฉัตร
2. เพื่อจัดการเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์โดยใช้สื่อการสอนมัลติมีเดียในระดับ ประถมศึกษาชั้นปีที่ 1-6
3. เพื่อส่งเสริม อนุรักษ์ เผยแพร่การแสดงโขนและปลูกจิตสำนึกความเป็นไทย ให้กับนักเรียนโรงเรียนวัดเศวตฉัตรและเยาวชนโดยรอบ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร / กลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยนี้ใช้ข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการลงพื้นที่ภาคสนามโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ มาจัดสร้างบทเรียนเทคโนโลยีมัลติมีเดียถ่ายทอดให้กับนักเรียนโรงเรียนวัดเศวตฉัตร ซึ่งการวิจัยนี้มีประชากรในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 โรงเรียน วัดเศวตฉัตร จำนวน 120 คน และได้เพิ่มกลุ่มประชากร คือ นิสิตนักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ศึกษา ของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ทำการวิจัยในประเด็น การสืบทอดการฝึกหัดโขนโดยได้บรรจุเป็นรายวิชาโขนในสถานศึกษาในหลักสูตร นาฏศิลป์ศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2560) สำหรับการผลิตบัณฑิตสาย ครุฑนาฏศิลป์

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง จำนวน 2 ฉบับ คือ แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนและแบบสอบถามความคิดเห็นของอาจารย์โรงเรียนวัดเศวตฉัตร ซึ่งในแบบสอบถามแต่ละฉบับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้
ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้ตอบที่มีต่อการฝึกหัดแสดงโขน ตัวละคร บทบาทหน้าที่และปรัชญาแนวคิด คุณค่า ในเรื่องราวเกียรติ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ ตามแบบของไลเคิร์ท (Likert's Scale) โดยเกณฑ์กำหนดค่าน้ำหนักของแบบสอบถาม มีดังนี้

- 5 หมายถึง มากที่สุด
- 4 หมายถึง มาก
- 3 หมายถึง ปานกลาง
- 2 หมายถึง น้อย
- 1 หมายถึง น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้ตอบที่มีต่อศิลปวัฒนธรรมการแสดงโขน มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) และมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ ตามแบบของไลเคิร์ท (Likert's Scale) โดยเกณฑ์กำหนดค่าน้ำหนักของแบบสอบถาม มีดังนี้

- 5 หมายถึง มากที่สุด
- 4 หมายถึง มาก
- 3 หมายถึง ปานกลาง
- 2 หมายถึง น้อย
- 1 หมายถึง น้อยที่สุด

3. ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็นแบบสอบถามจำนวน 2 ฉบับ คือ แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน และแบบสอบถามความคิดเห็นของอาจารย์ที่ปรึกษา โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือดังนี้

3.1 ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการแสดงโขน ตัวละคร บทบาท
หน้าที่และปรัชญาแนวคิด คุณค่าในเรื่องรามเกียรติ์

3.2 สร้างแบบสอบถามความคิดเห็นในส่วนของศิลปินวัฒนธรรมการแสดงโขน

3.3 นำเครื่องมือที่สร้างไปตรวจสอบความเที่ยง (Validity) ของแบบสอบถาม
โดยให้ผู้เชี่ยวชาญการวิจัยตรวจสอบ และนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องและครอบคลุม
เนื้อหาของข้อคำถาม

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ส่วนที่เก็บจากนักเรียนและอาจารย์โรงเรียนวัดเศวตฉัตร ผู้วิจัยเป็นผู้แจก
แบบสอบถามและขอรับคืนด้วยตนเอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป
SPSS (Statistical Package for the Social Science for Windows) และวิเคราะห์
โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่ม
เติมจากการการสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Group Interview) จากนิสิตนักศึกษา สาขาวิชา
นาฏยศิลป์ศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จำนวน 5 คน ซึ่งผู้วิจัย
ได้กำหนดการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น ดังนี้

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูล ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม
วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ตอนที่ 2 และตอนที่ 3 โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการจัดลำดับความสำคัญ (PNI Modified) รายข้อ

5.3 การวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นการสืบทอดโขนโดยได้บรรจุเป็นรายวิชา
โขนในสถานศึกษาในหลักสูตรนาฏยศิลป์ศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2560) สำหรับ
การผลิตบัณฑิตสายครุฑนาฏศิลป์

การนำเสนอผลการวิเคราะห์จะอยู่ในรูปแบบตารางแสดงค่าทางสถิติ และ
อธิบายสรุปผลการวิเคราะห์การเขียนแบบเชิงพรรณนา

6. นำเสนอผลการวิเคราะห์

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาจัดทำในรูปแบบเอกสาร ดังนี้

6.1 รูปเล่มงานวิจัย

6.2 บทเรียนรูปแบบมัลติมีเดีย เวลา 1 ชั่วโมง

6.3 กระบวนการถ่ายทอดนาฏกรรมโขนเรื่อง รามเกียรติ์ ตอน นางลอย โดยใช้เทคโนโลยีให้กับนักเรียน โรงเรียนวัดเศวตฉัตร ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 120 คน

6.4 การสืบทอดโขนโดยได้บรรจุเป็นรายวิชาโขนในสถานศึกษาในหลักสูตรนาฏศิลป์ศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2560)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การถ่ายทอดนาฏกรรมโขนผ่านเทคโนโลยีสู่สถานศึกษา ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อถ่ายทอดความรู้การฝึกหัดการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางลอย โดยใช้เทคโนโลยีช่วยสอนในรายวิชานาฏศิลป์ให้กับนักเรียนโรงเรียนวัดเศวตฉัตร มีกระบวนการถ่ายทอดแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การถ่ายทอดโดยการเล่าเรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางลอย ด้วยการใช้อีเล็กทรอนิกส์ที่จัดทำขึ้นให้นักเรียนโรงเรียนวัดเศวตฉัตร เพื่อให้นักเรียนได้ทราบเรื่องราวโดยย่อของรามเกียรติ์ ตอน นางลอย ว่ามีความเป็นมาเป็นอย่างไร ซึ่งจากที่นักเรียนได้ดูเรื่องราวโดยย่อของรามเกียรติ์ ตอน นางลอย แล้ว พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เข้าใจเรื่องราวและรู้จักการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางลอยมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 2 การถ่ายทอดโดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์แนะนำตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางลอย โดยจัดทำสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบการ์ตูนแอนิเมชัน โดยมีตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางลอย ได้แก่ พระราม นางสีดา ทศกัณฐ์ และหนุมาน เพื่อให้นักเรียนรู้จักตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางลอย ว่ามีตัวละครใดบ้าง และมีความเป็นมาเป็นอย่างไร จากที่นักเรียนได้ดูเรื่องราวโดยย่อของรามเกียรติ์

ขั้นตอนที่ 3 การถ่ายทอดโดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่จัดทำในรูปแบบการ์ตูนแอนิเมชันมาเป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอน ให้กับนักเรียน โดยสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ในส่วนนี้จะประกอบไปด้วยท่าการฝึกปฏิบัติโขนเบื้องต้น จำนวน 7 ท่า ได้แก่ ตบเข้า ถองสะเอว เต็นเสา ถีบเหลี่ยม ฉีกขา หักข้อมือ และตัดมือ รวมถึงการฝึกท่าตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ ตัวลิง ซึ่งจากที่นักเรียนได้รับการถ่ายทอดการฝึกปฏิบัติท่าโขนเบื้องต้นแล้ว พบว่า นักเรียนสามารถปฏิบัติท่าโขนเบื้องต้น จำนวน 7 ท่า และฝึกท่าตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ ตัวลิง ได้ถูกต้องตามแบบแผนและมีความสุข สนุกสนาน จากการดูสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่จัดทำในรูปแบบการ์ตูนแอนิเมชัน

ขั้นตอนที่ 4 หลังจากที่นักเรียนได้รับการถ่ายทอดความรู้การฝึกหัดการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางลอย โดยใช้เทคโนโลยีด้านมัลติมีเดียช่วยในการถ่ายทอด ตั้งแต่ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนที่ 2 และขั้นตอนที่ 3 แล้วทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติท่าโขนเบื้องต้นทั้ง 7 ท่า ได้ ซึ่งในขั้นตอนที่ 4 นี้จะเป็นการแสดงผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนโรงเรียนวัดเศวตฉัตรที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้การฝึกหัดการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางลอย ชุดจับนาง

หลังจากที่นักเรียนได้ชมสื่อการสอนมัลติมีเดีย ตามกระบวนการทั้ง 4 ขั้นตอนแล้ว พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เข้าใจเรื่องราว ตอน นางลอย และรู้จักตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์เป็นอย่างดี โดยดูได้จากการตอบแบบสอบถามหลังการใช้สื่อมัลติมีเดีย

2. เพื่อจัดการเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์ โดยใช้สื่อการสอนมัลติมีเดียในระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 1-6 แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 การจัดการเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์โดยใช้สื่อการสอนมัลติมีเดียที่จัดทำขึ้นในเรื่องการฝึกหัดการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางลอย ให้นักเรียนโรงเรียนวัดเศวตฉัตร โดยผู้วิจัยได้ใช้สื่อการสอนมัลติมีเดียจัดการเรียนการสอนเรื่องการฝึกปฏิบัติท่าโขนเบื้องต้น จำนวน 7 ท่า ให้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 1-3 โดยมุ่งพัฒนาทักษะทางร่างกาย อารมณ์และจิตใจ ในการฝึกปฏิบัติท่าโขนเบื้องต้นนี้ ประกอบด้วย การตบเข้า การถองสะเอว การเต็นเสา การถีบเหลี่ยม การฉีกขา การหักข้อมือ และการตัดมือ ซึ่งการฝึกหัดในแต่ละส่วน ผู้ฝึกหัดจะได้ประโยชน์ในการพัฒนาร่างกาย อารมณ์และจิตใจ

ส่วนที่ 2 การจัดการเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์โดยใช้สื่อการสอนมัลติมีเดียที่จัดทำขึ้นในเรื่องการฝึกหัดการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางลอย ให้นักเรียนโรงเรียน

วัดเศวตฉัตร โดยผู้วิจัยได้ใช้สื่อการสอนมัลติมีเดียมาจัดการเรียนการสอนในเรื่อง การฝึกปฏิบัติท่าโขนเบื้องต้น จำนวน 7 ท่า และการฝึกแม่ท่าของตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ ตัวลิง ให้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 เพื่อเน้นพัฒนาทักษะ สติปัญญา ได้แก่ ความรู้และความจำ ทั้งนี้ในการฝึกแม่ท่าของตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ ตัวลิง มีความแตกต่างกัน โดยการฝึกจะแบ่งฝึกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 เป็นการฝึก ท่าของตัวพระและตัวนาง ซึ่งจะมีความใกล้เคียงกันในเรื่องท่ารำที่เป็นแม่ท่า ท่าตีบท และ ท่านาฏยศัพท์ มีความแตกต่างกันเฉพาะระดับของมือและแขน ทิศทาง การเอียง การย่อ และเหลื่อมขา กลุ่มที่ 2 เป็นการฝึกท่าของตัวยักษ์และตัวลิงในแม่ท่าโขน ซึ่งท่าจะถ่ายทอดลักษณะนิสัยของตัวละคร เช่น ตัวยักษ์ ต้องดูดันมีกำลังท่าทางต้องดู ยิ่งใหญ่ น่าเกรงขาม ไม่กลัวใคร และท่าตัวลิง จะโลนเล่นไปมา ไม่อยู่นิ่ง สามารถตีลังกา กระโดด กลิ้งม้วนตัวได้ คล่องแคล่วว่องไว การปฏิบัติแม่ท่าโขนเน้นการเดินออกท่าทาง โขนและการรำตีบทตามคำพากย์-เจรจา และเนื้อร้อง ซึ่งท่าของตัวยักษ์และตัวลิงมี ท่ารำน้อยกว่าท่าตัวพระและตัวนาง ด้วยท่ารำตัวพระและตัวนางนั้นมาจากกระบำเรื่อง และละครใน แม่ท่าและท่ารำมีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง แต่เมื่อนำท่ารำของตัวพระ และตัวนางมาผสมในการเล่นโขนทำให้เกิดความงามตามแบบละครหลวง การฝึกปฏิบัติ แม่ท่าโขนเบื้องต้นนี้ ประกอบด้วย แม่ท่าโขนและภาษาท่าโขนของตัวยักษ์และตัวลิง และ ท่ารำเพลงช้าเพลงเร็วของตัวพระและตัวนาง การฝึกหัดในส่วนนี้ ผู้ฝึกจะได้ประโยชน์ในการพัฒนาทักษะทางสติปัญญา

3. เมื่อนักเรียนโรงเรียนวัดเศวตฉัตรและเยาวชนโดยรอบ ได้รับการฝึกหัด การแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางลอย โดยใช้เทคโนโลยีช่วยสอนในรายวิชานาฏศิลป์แล้ว ทำให้นักเรียนได้รับความรู้ความเข้าใจการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางลอย และเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริม อนุรักษ์ เผยแพร่ การแสดงโขนและ ปลุกจิตสำนึกความเป็นไทยได้อย่างเข้าใจมากยิ่งขึ้น โดยจะเห็นได้จากการแสดงผลสัมฤทธิ์ของผู้เข้าร่วมโครงการที่ดีขึ้นและการเปรียบเทียบผลการตอบแบบสอบถาม ก่อนและหลังได้รับการถ่ายทอดด้วยเทคโนโลยีมัลติมีเดีย โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 1-6 ก่อนและหลัง การใช้สื่อการสอนมัลติมีเดีย

ตาราง 5.1 แบบสอบถามสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 1-6 ก่อนและหลังการใช้สื่อการสอนมัลติมีเดีย

แบบสอบถามสำหรับนักเรียนระดับชั้น ประถมศึกษาชั้นปีที่ 1-6	N	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
ก่อนการใช้สื่อการสอนมัลติมีเดีย	120	3.07	0.48	ปานกลาง
หลังการใช้สื่อการสอนมัลติมีเดีย	120	4.35	0.42	มาก

จากตารางที่ 5.1 ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการแสดงไขว่ตัวละคร บทบาทหน้าที่ และปรัชญาแนวคิดคุณค่าในเรื่องรามเกียรติ์ และการได้รับการถ่ายทอดนาฏกรรมไขว่ผ่านเทคโนโลยีสู่สถานศึกษา เรื่อง รามเกียรติ์ ตอน นางลอย แล้ว พบว่า คะแนนหลังการได้รับการถ่ายทอดสูงกว่าคะแนนก่อนได้รับการถ่ายทอดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลของแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.35$, S.D.= 0.42)

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามสำหรับอาจารย์ ก่อนและหลัง การใช้สื่อการสอนมัลติมีเดีย

ตาราง 5.2 แบบสอบถามสำหรับอาจารย์ ก่อนและหลัง การใช้สื่อการสอนมัลติมีเดีย

แบบสอบถามสำหรับอาจารย์	N	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
ก่อนการใช้สื่อการสอนมัลติมีเดีย	6	2.65	1.57	ปานกลาง
หลังการใช้สื่อการสอนมัลติมีเดีย	6	4.23	0.87	มาก

จากตารางที่ 5.2 ผลการศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อการแสดงไขว่ตัวละคร บทบาทหน้าที่ และปรัชญาแนวคิดคุณค่าในเรื่องรามเกียรติ์ และการได้รับการถ่ายทอดนาฏกรรมไขว่ผ่านเทคโนโลยีสู่สถานศึกษา เรื่อง รามเกียรติ์ ตอน นางลอย แล้ว พบว่า คะแนนหลังการได้รับการถ่ายทอดสูงกว่าคะแนนก่อนได้รับการถ่ายทอดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลของแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.23$, S.D.= 0.87)

นอกจากผลการวิจัยที่ได้จากการดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ตามผลการวิจัยข้างต้นแล้ว ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เพิ่มเติมวิธีดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบกลุ่ม จากนิสิตนักศึกษา สาขาวิชานาฏศิลป์ศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จำนวน 5 คน และเพิ่มการวิเคราะห์ข้อมูลประเด็นการสืบทอดโขนโดยได้บรรจุเป็นรายวิชาโขนในสถานศึกษาในหลักสูตรนาฏศิลป์ศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2560) สำหรับการผลิตบัณฑิตสายครุศึกษานาฏศิลป์ ผลสรุปได้ว่า การสืบทอดโขนมีการปรับปรุงหลักสูตรนาฏศิลป์ศึกษา พ.ศ. 2560 โดยพัฒนารายวิชาโขนในสถานศึกษาขึ้น เพื่อจัดการเรียนการสอนสนับสนุนกลุ่มเป้าหมายในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาให้บัณฑิตที่จบไปสามารถนำความรู้ในรายวิชาไปถ่ายทอดการฝึกปฏิบัติการแสดงโขนได้อย่างมีประสิทธิภาพตามที่ตลาดต้องการ จากการเก็บข้อมูลจากโรงเรียนวัดเศวตฉัตรสอดคล้องกับการเก็บข้อมูลจากนิสิตนักศึกษาของสาขาวิชา จำนวน 5 คน ชั้นปีที่ 1-5 พบว่า นิสิตนักศึกษามีความรู้เรื่องโขนและสามารถนำความรู้ในรายวิชาไปถ่ายทอดในชุดการแสดงสั้น ๆ ได้ เช่น จับนาง พระราม ตามทวง ลักสีดา และยกรบ ฯลฯ นอกจากนี้ นิสิตนักศึกษาที่เรียนในรายวิชาโขนในสถานศึกษา สามารถเป็นวิทยากรร่วมถ่ายทอดนวัตกรรมการเรียนผ่านเทคโนโลยีให้กับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-6 ของโรงเรียนวัดเศวตฉัตร ทำการฝึกหัดโขนเบื้องต้นและสามารถจัดการเรียนการสอนรายวิชานาฏศิลป์ตามหลักสูตรขั้นพื้นฐานได้เป็นอย่างดี ทำให้ตรงตามที่กลุ่มเป้าหมายและความต้องการของตลาด นิสิตนักศึกษาที่เรียนในรายวิชาโขนในสถานศึกษาสามารถถ่ายทอดการฝึกหัดโขนให้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 โดยแบ่งออกเป็น ดังนี้ 1) การตบเข้า เป็นการฝึกเรื่องจังหวะ ทำให้ผู้ฝึกู้จักจังหวะสามารถควบคุมจังหวะของร่างกายได้คงที่ เป็นการฝึกให้กำลังให้แขน มือ หัวไหล่ หลัง เอว และทำให้กล้ามเนื้อด้านข้าง ด้านหน้าของลำตัวและต้นขามีความแข็งแรง เมื่อฝึกการตบเข้าไปเรื่อย ๆ ผู้ฝึกจะเรียนรู้ในส่วนการรับรู้ของระบบประสาทเรื่อง ความสัมพันธ์ของร่างกายในการเคลื่อนไหวเป็นการฝึกการจดจำจังหวะ และยังทำให้ผู้ฝึกมีอาการมึนงง ไม่อ่อนไหวง่าย จิตนิ่งเข้มแข็ง พัฒนาศักยภาพการรับรู้ของระบบประสาทฝึกการแยกประสาทเพื่อนำไปใช้ฝึกการนับจังหวะทำโขนต่อไป

2) การถองสะเเเว เป็นการฝึกเรื่องการใช้ลำตัว ทำให้ผู้ฝึกรู้จักกล้ามเนื้อด้านข้าง และด้านหน้าของลำตัว เป็นการควบคุมส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ได้แก่ ข้อมือ แขน ไหล่ คอ ศีรษะ และลำตัว ให้สามารถเคลื่อนไหวสัมพันธ์กัน เมื่อฝึกการถองสะเเเวไปเรื่อย ๆ ผู้ฝึกจะรู้จักการยกเอียงลำตัว ยกคอ ยกไหล่ สามารถใช้ช่วงเเเวให้เอนเอียงอ่อนไหวไปตามจังหวะเพลงได้เป็นอย่างดี ำได้ตรงตามจังหวะเกิดสวยงามเป็นธรรมชาติ และยังทำให้ผู้ฝึกมีอาการมั่นคงไม่อ่อนไหวง่าย จิตนิ่งเข้มแข็ง พัฒนาศักยภาพการรับรู้ของระบบประสาท ฝึกการแยกประสาทเพื่อนำไปใช้ฝึกท่าล๊อคคอตต่อไป

3) การเดินเสา เป็นการฝึกเรื่องกำลังและเหลี่ยมขา ทำให้ผู้ฝึกรู้จักการยกขา ให้เป็นฉากให้เป็นเหลี่ยมโคนและสามารถวางลงพื้นได้อย่างมั่นคง ซึ่งในการฝึกทำนี้ เป็นการสร้างกำลังให้ขาเพื่อใช้เดินโขนได้นานไม่เหนื่อยง่าย นอกจากนี้ยังช่วยเสริมให้ปฏิบัติท่ากระโดดโลดเต้นได้คล่องแคล่วและยืนค้ำทำได้อย่างสวยงามในท่านี้ (Posture) และท่าเดิน ท่าวิ่ง ของยักษ์และลิงในท่าเคลื่อนไหว (Gesture) ได้อย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ เป็นการส่งเสริมให้ผู้ฝึกเดินโขนแข็งแรงสวยงามตามแบบการแสดงโขนที่แท้จริง ท่าเดินเสานี้ ทำให้ผู้ฝึกสามารถเคลื่อนไหวที่ซ้ำเร็วได้ดีอีกด้วย เมื่อฝึกการเดินเสาไปเรื่อย ๆ ผู้ฝึกจะมีกล้ามเนื้อขาที่แข็งแรง การยืน การเดิน การเดินมั่นคงและมีเหลี่ยมขาชัดเจนสวยงาม และยังทำให้ผู้ฝึกมีอาการมั่นคง ไม่อ่อนไหวง่าย จิตนิ่งเข้มแข็ง ฝึกความอดทนพัฒนาศักยภาพการรับรู้ของระบบประสาท ฝึกการแยกประสาทเพื่อนำไปใช้ฝึกท่าตะลิกตีกต่อไป

4) การถีบเหลี่ยม เป็นการฝึกเรื่องการยืดหยุ่นกล้ามเนื้อและเส้นเอ็นขา ทำให้ผู้ฝึกรู้จักความอดทน ทำให้เส้นเอ็นยืดได้มากกว่าปกติ เข้าสามารถแบะออกตั้งขาเป็นเหลี่ยมได้ ซึ่งขาที่แบะออกจะเป็นเส้นขนาน 180 องศา ด้วยการฝึกทำนี้ต้องใช้เวลาในการฝึกมากและต้องฝึกตั้งแต่วัยเยาว์ผู้ฝึกจึงจะสามารถถีบเหลี่ยมตรงตามแบบแผนการแสดงโขนได้ นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยให้ผู้ฝึกรู้จักการคลายเส้น เมื่อฝึกการถีบเหลี่ยมไปเรื่อย ๆ ผู้ฝึกจะมีกล้ามเนื้อและเส้นเอ็นขาที่ยืดหยุ่น ขามีความมั่นคงในการทรงตัว และมีเหลี่ยมขาสวยงาม และยังทำให้ผู้ฝึกมีอาการมั่นคง เป็นคนมีความอดทนสูง พัฒนาศักยภาพการรับรู้ของระบบประสาท ฝึกการแยกประสาทเพื่อนำไปใช้ฝึกท่าแม่ท่ายักษ์และลิงต่อไป

5) การฝึกขา ใช้เฉพาะกับโขนลิง เป็นการฝึกเรื่องการยืดหยุ่นกล้ามเนื้อขาและเส้นเอ็นเช่นเดียวกับท่าถีบเหลี่ยม ทำให้ผู้ฝึกรู้จักความอดทน ทำให้เส้นเอ็นยืดได้มากกว่าปกติ เข้าสามารถแบะออกตั้งขาเป็นเหลี่ยมได้ ซึ่งขาที่แบะออกจะเป็นเส้นขนาน 180 องศา ด้วยการฝึกทำนี้ต้องใช้เวลาในการฝึกมากและต้องฝึกตั้งแต่ยังเยาว์วัยผู้ฝึกจึงจะสามารถถีบเหลี่ยมตรงตามแบบแผนการแสดงโขนได้ นอกจากนี้ ยังเป็นการช่วยให้ผู้ฝึกรู้จักการคลายเส้น เมื่อฝึกการถีบเหลี่ยมไปเรื่อย ๆ ผู้ฝึกจะมีกล้ามเนื้อและเส้นเอ็นขาที่ยืดหยุ่น ขามีความมั่นคงในการทรงตัวและมีเหลี่ยมขาสวยงาม และยังทำให้ผู้ฝึกมีอาการมั่นคง เป็นคนมีความอดทนสูง พัฒนาศักยภาพการรับรู้ของระบบประสาทฝึกการแยกประสาทเพื่อนำไปใช้ฝึกท่าแม่ท่ายักษ์และลิงต่อไป

6) การหักข้อมือ เป็นการฝึกหัดที่ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้หักข้อมือให้กับศิษย์ด้วยตนเองเพื่อกันการหักข้อมือไม่ถูกต้อง ด้วยกระดูกข้อมือมีส่วนประกอบของกระดูกชิ้นเล็ก ๆ เป็นจำนวนมาก หากหักข้อมือไม่ถูกวิธีอาจทำให้ข้อมือผิดรูปบาดเจ็บได้ เป็นการฝึกความอ่อนของกระดูกและเส้นเอ็นของข้อมือ ทำให้ผู้ฝึกรู้จักวิธีการหักข้อมือที่ถูกต้อง ในการฝึกทำนี้ เป็นการยืดหยุ่นเส้นเอ็นข้อมือและแขนให้โค้งอ่อนเส้นไม่ต้องการหักข้อมือช่วยสนับสนุนให้นิ้วมือมีความอ่อนมากขึ้นสังเกตจากการหักข้อมือให้โค้งให้ได้มากที่สุด ในการร่ายรำท่วงท่าและการปฏิบัติทำนาฏศิลป์ในท่าต่าง ๆ ได้แก่ การตั้งวง การจับมือ การคลายมือ การม้วนมือ เป็นต้น ข้อมือที่ถูกหักจะโค้งไปตามนิ้วมือมีความอ่อนช้อยงดงาม เมื่อฝึกการหักข้อมือไปเรื่อย ๆ ผู้ฝึกจะมีเส้นเอ็นที่ยืดหยุ่นกระดูกข้อมือและกล้ามเนื้อฝ่ามือแข็งแรง ทำให้ผู้ฝึกมีความอดทนสูง อาการมั่นคงไม่อ่อนไหวง่าย จิตนิ่งเข้มแข็ง ช่วยพัฒนาศักยภาพการรับรู้ของระบบประสาทฝึกการแยกประสาทเพื่อนำไปใช้ฝึกการรำแม่ท่าและท่ารำตีบทต่อไป

7) การตัดมือ เป็นการฝึกเรื่องความอ่อนของกระดูกและเส้นเอ็นนิ้วมือ ทำให้ผู้ฝึกรู้จักวิธีการตัดมือที่ถูกต้อง ในการฝึกทำนี้ เป็นการตัดกระดูกนิ้วให้โค้งอ่อนการตัดมือจะฝึกควบคู่ไปกับการหักข้อมือ ทำให้นิ้วมือมีความอ่อน ในการตัดมือให้โค้งมากจนปลายนิ้วมือจรดแขนเป็นการฝึกที่ต้องใช้เวลาและเป็นขั้นฝึกที่ยากสำหรับผู้เรียนในการปฏิบัติทำรำนาฏศิลป์ไทยในแม่ท่า ท่าตีบทและทำนาฏศิลป์ นิ้วมือเป็นส่วนสำคัญที่แสดงความหมายและทำให้รู้สึกถึงความอ่อนหวานอ่อนช้อยเกิดความงาม

เมื่อฝึกการตัดมือไปเรื่อย ๆ ผู้ฝึกจะมีกระดูกนิ้วมือที่อ่อน เส้นเอ็นยืดหยุ่นและกล้ามเนื้อ
นิ้วมือที่แข็งแรง และทำให้ผู้ฝึกมีความอดทนสูง อารมณ์มั่นคงไม่อ่อนไหว จิตนิ่งเข้มแข็ง
ช่วยพัฒนาศักยภาพการรับรู้ของระบบประสาท ฝึกการแยกประสาทเพื่อนำไปใช้ฝึก
การร่ำแม่ท่าและท่าร่ำตีบทต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยนี้ ทำให้ทราบถึงการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ใน
สถานศึกษาควรคำนึงถึงการใช้สื่อการสอนที่มีคุณภาพและสามารถดึงดูดความสนใจของ
ผู้เรียนได้ ทำให้การจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไม่น่าเบื่อ มีความสนุกสนาน ผู้เรียน
มีความตื่นเต้น สนใจอยากจะทำเรียนอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการเรียนการสอนนาฏศิลป์
ในยุคปัจจุบันนี้จึงต้องอาศัยสื่อเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอน
และทำให้ผู้สอนมีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น สามารถจัดเตรียมแผนการสอนและ
การสอน โดยเฉพาะในการปฏิบัติสามารถทำได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ รองรับกับ
การจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21

ข้อเสนอแนะการวิจัย

นอกจากการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์สำหรับการจัดการเรียนการสอนรายวิชา
นาฏศิลป์ ในเรื่องของการถ่ายทอดนาฏกรรมจนแล้ว ยังสามารถนำไปประยุกต์
ใช้สำหรับการจัดการเรียนการสอนรายวิชานาฏศิลป์สำหรับเรื่องอื่น ๆ ได้อีกด้วย
โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนให้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ซึ่งเป็นวัยที่มีความ
สนใจเรื่องเทคโนโลยีในรูปแบบการ์ตูนแอนิเมชัน จึงเป็นอีกหนึ่งทางเลือก
ให้กับบุคลากรทางการศึกษาที่สนใจในการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- ธนิต อยู่โพธิ์. (2534). โขน. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา.
พรพิไล เลิศวิชา. (2544). การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์มัลติมีเดียเรื่องความรู้เบื้องต้น
เกี่ยวกับดนตรีตะวันตก กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3.
วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.